

A large, stylized graphic of a leaf or flame shape, composed of several overlapping, curved segments in shades of light blue and cream, positioned on the left side of the page.

Brzostek
22 czerwca 2022 roku

ZAWOŁANI PO IMIENIU

**Upamiętnienie Jana Jantonia
oraz Apolonii i Stanisława Gaconiów
zamordowanych za pomoc Żydom
w czasie okupacji niemieckiej**

musimy zatem wiedzieć policzyć dokładnie zawołać po imieniu opatrzyć na drogę

ZBIGNIEW HERBERT

człowieka trzeba mierzyć miarą serca

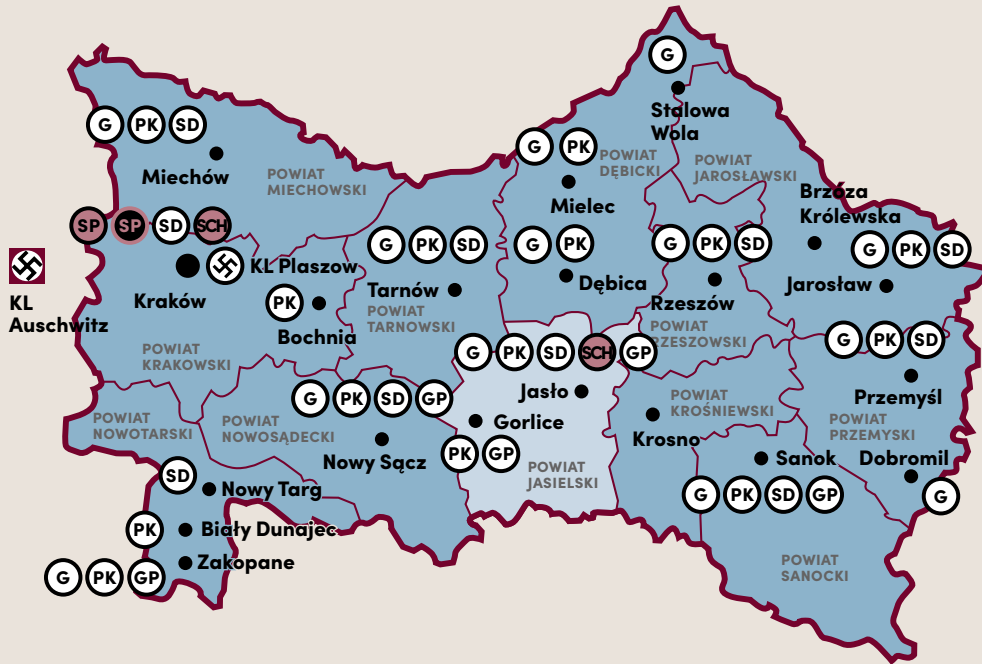
JAN PAWEŁ II

W ramach programu **Zawołani po imieniu** Instytut Pileckiego wydobywa z niepamięci historie Polaków, którzy za ratowanie Żydów skazanych na Zagładę zapłacili życiem własnym i swoich najbliższych. Program łączy badania naukowe, edukację historyczną i różnorodne działania w obszarze kultury pamięci.

Poszukiwaniom archiwalnym, które służą dokładnemu odtworzeniu przebiegu wydarzeń, towarzyszą wizyty w miejscach zbrodni – najczęściej w małych miejscowościach i wsiach – wywiady ze świadkami oraz zbieranie notacji filmowych. Kluczowe znaczenie ma nawiązanie relacji z rodzinami zamordowanych i potomkami ratowanych Żydów, jeśli tym ostatnim udało się przeżyć. W każdym przypadku punktem kulminacyjnym jest odsłonięcie kamienia. Widniejąca na nim inskrypcja w języku polskim i angielskim upamiętnia zamordowanych Polaków oraz Żydów, którzy zginęli wraz z nimi. Kamień ten staje się trwałym znakiem pamięci o bohaterach tam, gdzie doszło do tragicznych wydarzeń. Integracja środowiska rodzin **Zawołanych po imieniu** pomaga im zmierzyć się z trudnymi doświadczeniami z przeszłości. Dzięki spotkaniom i warsztatom edukacyjnym społeczności lokalne mogą poznać i zrozumieć własną historię. Kampania informacyjna służy wprowadzeniu losów **Zawołanych po imieniu** do pamięci zbiorowej w Polsce i na świecie.

Program **Zawołani po imieniu** oddaje sprawiedliwość heroicznej postawie Polaków, którzy świadomie ryzykowali życie własne i swoich najbliższych, aby nieść pomoc żydowskim przyjaciom, sąsiadom, a czasem nieznanym, i zapłacili za to najwyższą cenę. Program ukazuje zarazem bezwzględne realia niemieckiej polityki okupacyjnej, która niszczyła wszelkie więzi solidarności między Polakami a Żydami i sprawiała, że najdrobniejszy gest współczucia, każdy ludzki odruch, był karany śmiercią. **Zawołani po imieniu** niosą także uniwersalne przesłanie mówiące o odwadze, poświęceniu i solidarności z prześladowanymi, wartościach, które wyznaczają miarę człowieczeństwa.

Dystrykt krakowski

- siedziba dowódcy SIPO i SD
- siedziba komendanta SIPO i SD
- placówki zewnętrzne Gestapo
- placówki zewnętrzne policji kryminalnej (Kripo)
- placówki zewnętrzne SD
- skoszarowane bataliony Schutzpolizei
- placówki policji granicznej (Grenzpolizei-kommissariat)

Powiat jasielski

- Posterunki żandarmerii
- komenda policji granatowej
- posterunek policji granatowej
- getto
- KL Auschwitz – obóz koncentracyjny i zagłady
- KL Plaszow – obóz koncentracyjny
- Szebnie – obóz pracy przymusowej
- miejsce zdarzeń

RUCHLA (RACHEL) FISCH (1901-1942), JEDNA Z ŻYDOWSKICH OFIAR ZAMORDOWANYCH WRAZ Z JANEM JANTONIEM PRZEZ NIEMCÓW. ZBIORY RODZINY ROTH.

Jan Jantoń (ur. 1911) wraz z żoną Bronistawą (ur. 1913) oraz czworgiem dzieci: Stanisławem (ur. 1932), Janiną (ur. 1934), Kazimierzem (ur. 1936) oraz Marią (ur. 1938) mieszkał w Woli Brzosteckiej. Rodzina prowadziła niewielkie gospodarstwo rolne. Kiedy w połowie 1942 roku Niemcy w ramach Akcji Reinhardt rozpoczęli likwidację społeczności żydowskiej w okolicy, do Jantoniów z prośbą o schronienie zwrócili się ich żydowscy znajomi z rodziny Fischów z Brzostku. Sara Hena i jej dzieci Ruchla, Feiga, Rojza i Mojżesz, a także wnuczka Estera ukrywali się najpierw, przez około trzy miesiące, w domu Jantoniów, a gdy wieść o tym rozniósł się po okolicy, z obawy przed tym, że dotrze ona do niemieckiego okupanta, przenieśli się do wykopanego w lesie schronu, wciąż niedaleko domu znajomych rolników. Pożywienie ukrywającym się Fischom dostarczał zarówno Jan, jak i Bronistawa, a także – prawdopodobnie – kilku innych mieszkańców wsi. Jednak nowa kryjówka również nie okazała się bezpieczna – w wyniku donosu Niemcy dowiedzieli się o ukrywających się w ziemiance Żydach.

Przed południem, 8 grudnia 1942 roku, okoliczni mieszkańcy usłyszeli wybuch i strzały. To Niemcy z pomocą granatowych policjantów urządzili obławę i znaleźli leśną kryjówkę. Według relacji świadków, Fischowie zostali na miejscu zabici przez niemieckich funkcjonariuszy. Zastrzelony został także Jan Jantoń, który tego dnia właśnie zmierzał z pożywieniem do kryjówki. Po egzekucji Niemcy nakazali kilku mieszkańcom Woli Brzosteckiej pogrzebanie w pobliżu ofiar. We wspólnym grobie spoczęły ciała Żydów z rodziny Fischów oraz zwłoki Jana Jantonia.

W 1992 roku izraelski Instytut Pamięci Męczenników i Bohaterów Holokaustu Yad Vashem przyznał pośmiertnie Janowi Jantonowi tytuł „Sprawiedliwy wśród Narodów Świata”. Tym samym tytułem wyróżniona została żona Jana Jantonia, Bronistawa. W 2012 roku, siedemdziesiąt lat po tragedii, staraniem Fundacji Pamięć, Która Trwa, w miejscu spoczynku pomordowanych postawiono nagrobek.

BRONISŁAWA JANTÓN, ŻONA ZAMORDOWANEGO JANA JANTONIA. ZBIORY RODZINY JANTONIÓW.

8 grudnia 1942 r. w wyniku czyjegoś donosu zorganizowana została przez gestapo obława. Około godziny 11 gestapowcy odnaleźli ziemiankę. W tym czasie mój mąż był razem z rodziną Fischów. Niemcy otworzyli ogień i zastrzelili wszystkich. Tam też zostali pochowani i spoczywają do dnia dzisiejszego. Od tamtego czasu zaczęły się dla mnie trudne chwile związane z utrzymaniem małych dzieci. Jakoś to wszystko przeżyłam.

**LIST BRONISŁAWY JANTÓN DO JEWISH FOUNDATION
FOR CHRISTIAN RESCUERS, 18 KWIEŃNIA 1991 R.
AYV M.31/5508, S. 20.**

W tym dniu umówiliśmy się z Jantoniem do lasu by zbierać gałęzie. Jantoń wyszedł wcześniej gdyż opiekował się rodziną żydowską, wziął jedzenie, aby im zanieść [...] Gdy byliśmy już blisko schronu usłyszeliśmy głośne strzały i jęki. Ja z ciekawości przybliżyłem się bliżej schronu, w tym momencie od strony schronu wyskoczył jeden z gestapowców i przystawił mi karabin maszynowy do głowy, chcąc mnie zastrzelić. Na szczęście razem z gestapowcami był polski milicjant o nazwisku Leśniak, który mnie znał dokładnie i złapał gestapowca za rękę i powiedział mu kto ja jestem. Byłem uratowany.

OŚWIADCZENIE WOJCIECHA P., 14 LISTOPADA 1987 R.
AYV M.31/5508, s. 1.

W tym dniu około godziny 11 wybrałem się z ojcem [...] bo mieliśmy ściągać drewno [...] W nocy spadł mały śnieg i zobaczyłem ślady na śniegu butów damskich, dwie osoby, i zatrzymałem się i mówiłem ojcu, że tu na pewno ukrywają się Żydzi. To było w odległości około 40 metrów, był tam taki młody gęsty las. W tym momencie powstał wybuch jak gdyby granat i zaraz seria strzałów z broni maszynowej [...] Po pewnym czasie, gdy strzały umilkły poszliśmy z ojcem na miejsce zdarzenia i tam zastaliśmy żonę Jantonia Jana. Naszym oczom okazał się makabryczny widok, wymordowana pięcioosobowa rodzina żydowska i wraz z nimi Jantoń Jan.

OŚWIADCZENIE FRANCISZKA Z., 6 WRZEŚNIA 1991 R.
AYV M.31/5508, s. 5.

KAZIMIERZ JANTOŃ, SYN ZAMORDOWANEGO JANA JANTONIA (Z LEWEJ) I ASHER ROTH, KREWNY ZAMORDOWANEJ RODZINY FISCHÓW PRZY WSPÓLNYM NAGROBKU OFIAR W WOLI BRZOSTECKIEJ, 2012 R.
FOT. PIOTR SZCZEPKOWICZ, ZBIORY CENTRUM KULTURY I CZYTELNICTWA W BRZOSTKU.

DYPLOM SPRAWIEDLIWYCH WŚRÓD NARODÓW ŚWIATA PRYZNANY BRONISŁAWIE I JANOWI JANTONIOM W 1992 R. PRZEZ IZRAELSKI INSTYTUT YAD VASHEM. ZBIORY RODZINY JANTONIÓW.

W dniu 28 maja 1943 roku, w następstwie donosu do domostwa Gaconiów przybyli Niemcy. Oskarżeni o ukrywanie żydowskiego dziecka Apolonia i Stanisław poddani zostali brutalnym przesłuchaniom, jednak wciąż zaprzeczali zarzutom, powtarzając przyjętą wersję pochodzenia dziewczynki. Według licznych przekazów, funkcjonariusze już mieli dać za wygraną, gdy jeden z nich odezwał się do dziecka w jidysz i otrzymał odpowiedź w tym języku, zyskując niezbity dowód na żydowskie pochodzenie dziewczynki. Ostatecznie Niemcy zamordowali na miejscu i podopieczną, i jej opiekunów.

Zwłoki ofiar zostały pierwotnie zakopane w miejscu egzekucji, na podwórku Gaconiów. W połowie lipca 1943 r. rodzina uzyskała, prawdopodobnie od jasielskiego gestapo, zgodę na przeniesienie zwłok na cmentarz. Apolonia i Stanisław najpewniej zostali pogrzebani na cmentarzu w Brzostku; możliwe jest również, że Apolonia została pochowana w Bieździedzy. Nie zachował się żaden z tych grobów. Zamordowana Żydówka z rodziny Korzenników nadal spoczywa w miejscu tragedii. W 2020 roku Fundacja Zapomniane postawiła tam drewnianą macwę.

Mój wujek miał dziecko, dziewczynkę. Miała może ponad roczek, blond włosy i niebieskie oczy. Nikt nie podejrzewałby, że jest Żydówką. Zdecydował się oddać ją rolnikom, których znał. Oni nie mieli własnych dzieci – jednak bardzo chcieli mieć potomstwo. Skontaktował się z nimi i ustalił, że przysposobią to dziecko. Pewnego razu, gdy byłem na strychu [relacjonująca ukrywała się w Sowinie, około półtora kilometra od gospodarstwa Gaconiów – przyp. aut.], kobieta [prawdopodobnie Anna Kopeć – przyp. aut.] przyszła mówiąc, że gestapo jest w okolicy, że wiedzą, że gdzieś ukrywają się Żydzi (...) Dowiedzieliśmy się, że poszli tam, gdzie ukrywała się córeczka mojego wujka (...) Przyszli i bili męża i żonę, próbując wyciągnąć z nich, że dziecko jest żydowskie. Torturowali ją i w końcu powiedziała. Zabili wszystkich: męża, żonę i dziecko.

**RELACJA THELMY KRUGMAN (TEMY KRUEGER), 1995 R.
ZBIORY USC SHOAH FOUNDATION, KOD WYWIADU 40037.**

Rodzina Korzenników mieszkająca stale w Sowinie zajmowała się prowadzeniem gospodarstwa oraz handlem różnymi artykułami. Od lata 1940 roku kilkakrotnie Gestapowcy znęcali się nad całą rodziną do czasu wypędzenia do Getta do Kołaczyc, gdzie zostali rozstrzelani przy likwidacji getta. Formy represji i znęcania przedstawiały się następująco: kilkakrotnie gestapowcy wpadali do domu Korzenników zabierali wartościowszy dobytek znęcając się przy tym na domownikach, wyciągali również kaucję (w dolarach) za pozostawienie w spokoju, co nie było respektowane. W obawie przed życiem i zdrowiem jednorocznego dziecka umieścili je do przechowania u rodziny Gaconi, gdzie razem z tą rodziną zostało rozstrzelane.

RELACJA ŚWIADKA ADOLFA JACHYMA. ANKIETA GŁÓWNEJ KOMISJI BADANIA ZBRODNI HITLEROWSKICH W POLSCE, 1968 R.

AIPN BU 2448/857, s. 24-25.

MACEWA W MIEJSCU EGZEKUCJI W BUKOWEJ/ JANUSZKOWICACH, UPAMIĘTNIAJĄCA ŻYDOWSKIE DZIECKO Z RODZINY KORZENNIKÓW. FOT. A. STRÓŻ-PAWŁOWSKA.

PROF. MAGDALENA GAWIN WRAZ Z EUGENIUSZEM, JÓZEFEM I PIOTREM, SYNAMI FRANCISZKI I JÓZEFA SOWÓW „ZAWOŁANYCH PO IMIENIU” W WIERZCHOWISKU, CZERWIEC 2020 R.

Program **Zawołani po imieniu** rozpoczął się w Sadownem 24 marca 2019 roku. Kamień z pamiątkową tablicą został uroczystie odsłonięty przed domem Leona, Marianny i Stefana Lubkiewiczów – rodziny piekarzy zastrzelonej przez Niemców za pomoc Żydom. Od tego czasu upamiętniliśmy pięćdziesiąt dziewięć osób w dwudziestu sześciu miejscowościach.

W 2019 roku uroczystości odbyły się w Sadownem, Porębie-Kocębach, Skłodach-Piotrowicach, Ostrowi Mazowieckiej, Stoczku, Nurze, Waniewie i Czyżewie-Sutkach. W 2020 roku upamiętnienia zorganizowano w miejscowościach: Sterdyń, Wierzchowisko, Tworki, Marki, Tomaszów Mazowiecki i Stary Lipowiec.

W 2021 roku upamiętnienia w ramach programu odbyły się w Bieczu, Rządzewie, Grądach-Woniecku, Olesinie, Mikołajkach, Opoce Dużej, Węgrowie i Treblince. W Bieczu uczciliśmy pamięć Józefa Pruchniewicza zamordowanego za to, że przez półtora roku w swoim gospodarstwie ukrywał zaprzyjaźnioną rodzinę Blumów. W Rządzewie odsłoniliśmy tablicę poświęconą Piotrowi Domańskiemu i jego dwóm synom, Franciszkowi i Antoniemu, którzy wraz z ukrywanymi Żydami zostali zastrzeleni przez niemieckich żandarmów. W Grądach-Woniecku upamiętniliśmy Piotra Kościeleckiego i trzech Żydów, których ukrywał na terenie swojego gospodarstwa. Wszyscy czterej zostali zamordowani przez niemieckich żołnierzy. W Olesinie złożyliśmy hołd

JÓZEFA, MAKSYMILIAN I ALEKSANDRA, DZIECI Z RODZINY „ZAWOŁANEGO PO IMIENIU” JÓZEFA PRUCHNIEWICZA, SKŁADAJĄ KWIATY PODCZAS UPAMIĘTNIEŃ W BIECZU, MARZEC 2021 R.

Bolesławowi Książkowi, który przyjął kilkunastoletniego Żyda o imieniu Idel. Gdy prawda o ukrywaniu wyszła na jaw, obaj zostali zamordowani przez Niemców. W Mikołajkach upamiętniliśmy Antoniego Kenigsmiana, który za ukrywanie Żydów, w tym łomżyńskiego kupca Całki, wraz z nimi zginął z rąk niemieckich żandarmów. W Opoce Dużej odsłoniliśmy tablicę poświęconą Apolonii i Piotrowi Likosom, którzy w czasie niemieckiej okupacji udzielili schronienia kilkunastu Żydom. Zapłacili za to życiem. W Węgrowie uczciliśmy pamięć Leokadii Piątkowskiej, zabitej przez Niemców wraz z ukrywanymi przez nią Mendlem Kleinem i drugim, nieznanym z imienia, Żydem. We wsi Treblinka upamiętniliśmy Jana Maletkę, młodego pracownika kolei, który został zastrzelony za podanie wody słoczonym w wagonach żydowskim ofiarom pobliskiego obozu zagłady.

W tegorocznym sezonie programu uroczystości odbyły się w Brzozie Królewskiej, Hucie Mińskiej i Poświętnem. W Brzozie Królewskiej uczciliśmy zamordowanych przez Niemców Katarzynę i Sebastiana Kazaków oraz ukrywanych przez nich Żydów, w tym Chanę Stiller. W Hucie Mińskiej „zawołaliśmy po imieniu” starszego wachmistrza Kazimierza Przekorę, który w czasie Holokaustu udzielił schronienia trzem nieznanym żydowskim mężczyznom i wraz z nimi poniósł śmierć z rąk niemieckich żandarmów. W Poświętnem upamiętniliśmy Józefę i Józefa Dmochów oraz Jana Kowalskiego, którzy zostali rozstrzelani za ukrywanie dziesięciorga Żydów.

UPAMIĘTNIE NIE LEOKADII PIĄTKOWSKIEJ, WĘGRÓW, PAŹDZIERNIK 2021 R.

PROF. MAGDALENA GAWIN WRAZ Z KREWNymi „ZAWOLANYCH PO IMIENIU”
KATARZYNY I SEBASTIANA KAZAKÓW, BRZOZA KRÓLEWSKA, MARZEC 2022 R.

POTOMKOWIE STANISŁAWA MALETKI, BRATA „ZAWOLANEGO PO IMIENIU” JANA MALETKI,
TREBLINKA, LISTOPAD 2021 R.

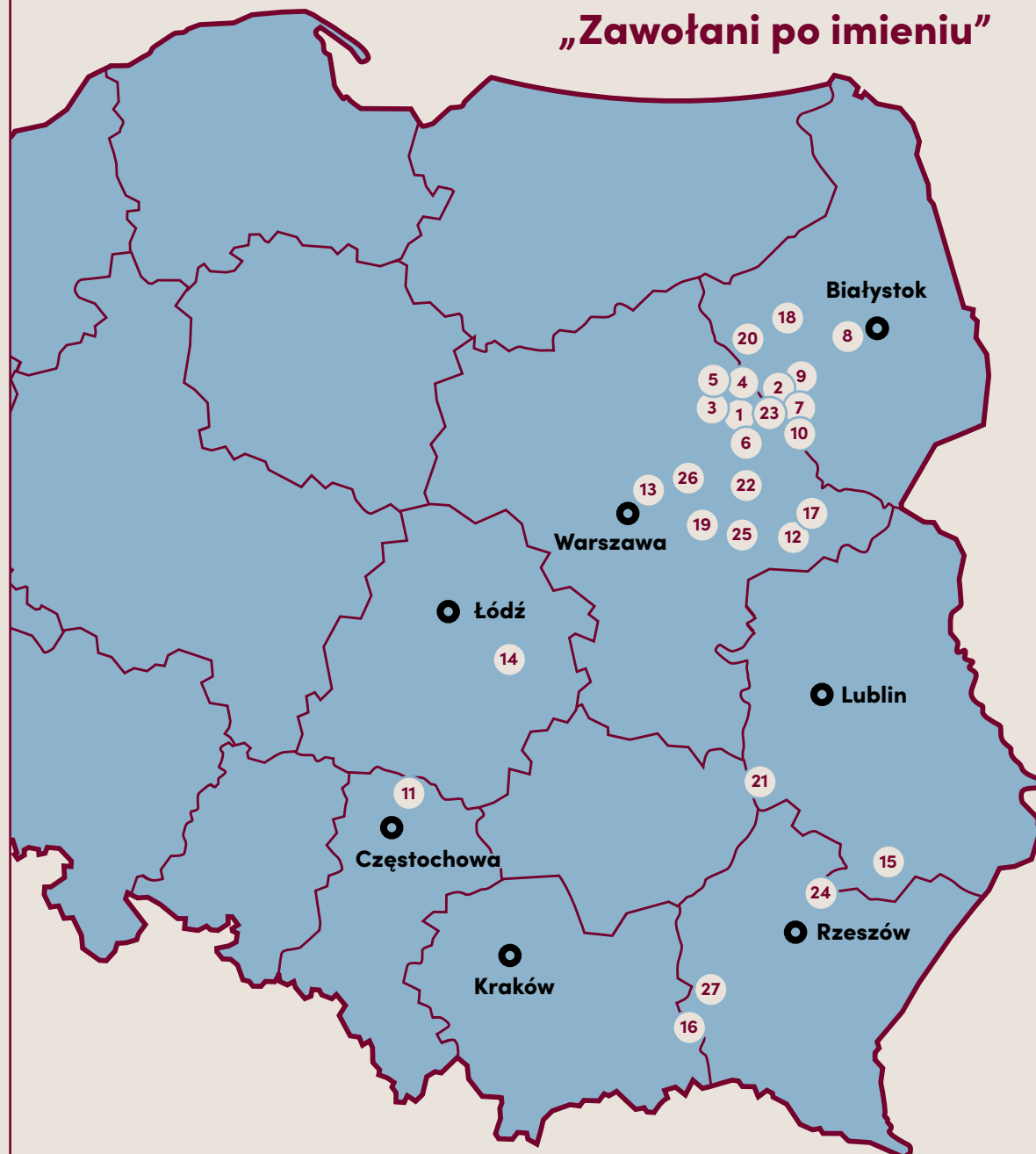

UPAMIĘTNIE NIE KAZIMIERZA PRZEKORY, HUTA MIŃSKA, KWIECIEŃ 2022 R.

Miejsca upamiętnień

- ① **24 marca 2019 Sadowne**
Marianna, Leon
i Stefan Lubkiewiczowie
- ② **9 czerwca 2019 Poręba-Kocęby**
Piotr Leszczyński
Antoni Prusiński
- ③ **16 czerwca 2019 Skłody-Piotrowice**
Aleksandra i Hieronim
Skłodowscy
- ④ **29 czerwca 2019 Ostrów Mazowiecka**
Jadwiga Długoborska
- ⑤ **29 czerwca 2019 Ostrów Mazowiecka**
Lucyna Radziejowska
(miejsce wydarzeń: Płatkownica)
- ⑥ **30 czerwca 2019 Stoczek**
Julianna, Stanisław, Henryk
i Waław Postkowie
- ⑦ **22 września 2019 Nur**
Waław Budziszewski
- ⑧ **6 października 2019 Waniewo**
Władysława i Stanisław
Krysiewiczowie
- ⑨ **27 października 2019 Czyżew-Sutki**
Franciszek Andrzejczyk
- ⑩ **4 czerwca 2020 Sterdyń**
Franciszek Augustyniak, Zygmunt
Drgas, Franciszek Kierylak,
Ewa Kotowska, Józef Kotowski,
Stanisław Kotowski, Marian
Nowicki, Stanisław Piwko, Jan
Siwiński, Zygmunt Uziębło,
Aleksandra Wiktorzak
(miejsca wydarzeń: Paulinów
i Stary Ratyniec)
- ⑪ **16 czerwca 2020 Wierzchowisko**
Franciszka i Józef Sowowie
- ⑫ **19 czerwca 2020 Tworki**
Zofia i Feliks Bogusław Krasusczy
- ⑬ **15 września 2020 Marki**
Marianna, Władysław
i Stanisława Banaszkwowie
- ⑭ **22 września 2020 Tomaszów Mazowiecki**
Karolina Juszczykowska
- ⑮ **8 października 2020 Stary Lipowiec**
Katarzyna Grochowicz, Anastazja
Kusiak, Roman Kusiak, Franciszek
Kusiak, Katarzyna Rybak, Jan
Zaręba
- ⑯ **23 marca 2021 Biecz**
Józef Pruchniewicz
- ⑰ **28 maja 2021 Rzęzew**
Piotr, Franciszek i Antoni
Domańscy
- ⑱ **9 czerwca 2021 Grądy-Woniecko**
Piotr Kościelecki
- ⑲ **25 czerwca 2021 Olesin**
Bolesław Książek
(miejsce wydarzeń: Cezarów)
- ⑳ **2 lipca 2021 Mikołajki**
Antoni Kenigsman
- ㉑ **30 września 2021 Opoka Duża**
Apolonia i Piotr Likosowie
- ㉒ **26 października 2021 Węgrów**
Leokadia Piątkowska
- ㉓ **25 listopada 2021 Treblinka**
Jan Maletka
- ㉔ **24 marca 2022 Brzózka Królewska**
Katarzyna i Sebastian Kazakowie
- ㉕ **26 kwietnia 2022 Huta Mińska**
Kazimierz Przekora
- ㉖ **14 czerwca 2022 Poświętne**
Józefa i Józef Dmoch,
Jan Kowalski
- ㉗ **22 czerwca 2022 Brzostek**
Jan Jantoń,
Apolonia i Stanisław Gacoń

Mapa programu „Zawołani po imieniu”

Program uroczystości

12.00

Msza Święta

Kościół pw. Podwyższenia Krzyża Świętego
w Brzostku

13.15

Odświeżenie tablicy upamiętniającej

Teren przed Przedszkolem w Brzostku
ul. Szkolna 9

ORGANIZATOR

INSTYTUCJA NADZORUJĄCA

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego**

PATRONAT

Patronat Narodowy Prezydenta
Rzeczypospolitej Polskiej
Andrzeja Dudy w Stulecie
Odzyskania Niepodległości

PARTNERZY

POWIAT DĘBICKI

GMINA BRZOSTEK